

Asistirani dobrovoljni povratak

Teodora Jovanović

Kada sam sa Sarom pričala o tome šta se dešava kada je zahtev za azil odbijen, kao što je bio njen, spomenule smo povratak i deportacije. Nakon odbijenog zahteva za azil, ljudi dobijaju otkaz boravka, koji je „samo papir“, objasnila je. „Nema prave deportacije“, konstatovala sam. „Ne, ne, ne, ovde [u Srbiji] nema ničega za deportaciju, samo IOM, ako se neko prijavi za povratak“, rekla je. IOM je skraćenica za International Organization for Migration (Međunarodna organizacija za migracije). Ta organizacija u zemljama duž **balkanske rute**, kao i širom sveta, sprovodi programe asistiranog dobrovoljnog povratka i reintegracije (AVRR, od *assisted voluntary return and reintegration*). Iako je IOM na globalnom nivou glavni akter u sprovođenju tih programa, oni mogu nositi različita imena u različitim zemljama, onda kad ih sprovode druge vladine i nevladine organizacije.

U programima asistiranog dobrovoljnog povratka, ljudima u pokretu se finansira povratak u zemlje koje su napustili. Uglavnom su obezbeđene avionske karte u jednom smeru za povratak i keš koji bi trebalo da pomogne ljudima da se snađu. Programi se nude onima čiji su zahtevi za azil odbijeni. Međutim, kampanjom su targetirani i oni koji su još uvek u procesu azila, ali i oni koji nisu u azilnoj proceduri, odnosno čiji je boravak ilegalizovan, a poreklom su iz ne-evropskih zemalja. U centrima za azil, kampovima i **detencijama** duž balkanske rute često se mogu opaziti reklame u vidu postera na zidovima. Na posterima se nalaze informacije na više jezika o tome kako se ljudi mogu javiti IOM-u i tražiti finansijska sredstva za povratak u zemlje iz kojih su pobegli i iz kojih su krenuli na težak put ka Evropi. Ljudima u pokretu takođe iskaču sponzorisane reklame na društvenim mrežama o programima dobrovoljnog povratka. Za tu svrhu, IOM koristi same migrante koji objašnjavaju kako su im ti programi pomogli. Pitanjem *Want to go home?*, koje je jedno od glavnih sloganova kampanje za programe dobrovoljnog povratka, sugerise se da dom ne može biti tu gde se program nudi ljudima. Na reklamama za AVRR su rasijalizovani subjekti, odnosno žene sa hidžabom, ljudi tamnije boje kože, pa i nasmejana deca.

Iako se fizička sila ne koristi u asistiranim dobrovoljnim povratcima, oni su poslednja opcija pred **prisilnu** deportaciju – u onim zemljama gde se deportacije vrše; u zemljama gde se deportacije ne vrše, kao što je Srbija, dobrovoljni povratak je praktična zamena za deportaciju, što se vidi iz razgovora sa Sarom. Upravo zato što je poslednja opcija, Martin Sökefeld (2020) napominje da je „dobrovoljnost“ dobrovoljnog povratka vrlo diskutabilna.

Dobrovoljni povratak predstavlja alternativu klasičnim, u biti prisilnim deportacijama. U samom nazivu takvih programa nalazi se reč „dobrovoljni“, upravo da bi se konstruisali kao suprotni od prisilnih povrata. Insistiranjem na „dobrovoljnosti“, maskira se strukturno nasilje evropskog **režima migracija** i činjenica da su opcije za ostanak vrlo ograničene. U prvi plan je stavljen „slobodni izbor“ migranata, u smislu da navodno sami odlučuju hoće li se vratiti ili ne (Cleton i Chauvin 2020). Drugim rečima, kada se ljudi, čije je prisustvo na tlu Evrope sistemski ilegalizovano, prijave za dobrovoljni povratak, oni to ne rade zato što je to njihov „slobodan izbor“, već zato što im ponestaje izbora. Iz čitanja *Novog pakta o migracijama i azilu*, jasno je da EU nema nameru da olakša boravak i ostanak migrantima i da će sve više sredstava ulagati u programe „dobrovoljnog“ povratka. Programi asistiranog dobrovoljnog povratka su paradigmatičan primer „liberalnog nasilja“ (up. Isakjee et al. 2020). Takozvani dobrovoljni povratci zvanično ne mogu da se tumače kao prisilno kretanje „unazad“, ali su potvrda da u trenutnim politikama azila, granica i migracije postoje perfidne taktike da se ljudsko kretanje ka Evropi onemogući u okvirima liberalno-demokratskih režima upravljanja.

16. 12. 2023.

Literatura

Cleton, Laura i Sébastien Chauvin. 2020. „Performing Freedom in the Dutch Deportation Regime. Bureaucratic Persuasion and the Enforcement of ‘Voluntary Return’“. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 46/1: 297-313.

Isakjee, Arshad, Thom Davies, Jelena Obradović-Wochnik i Karolína Augustová. 2020. „Liberal Violence and the Racial Borders of the European Union“. *Antipode* 52/6: 1751-1773.

Sökefeld, Martin. 2020. “Forced Migration, the Other Way Round? The Politics of Deporting Afghans from Germany.” U *Forced Migration and Conflict-Induced Displacement. Impacts and Prospective Responses*. Muhammad Makki, Aizah Azam, Syed Ali Akash i Faryal Khan, ur. Islamabad: NUST Press, 1-20.